

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТА РОЗУМІННЯ ІНШОМОВНОГО НАУКОВОГО ТЕКСТУ

Предметом статті є осмислення та використання ряду підходів до тлумачення й розуміння іншомовного наукового тексту, що забезпечують ефективність читацької діяльності над текстом, освоєння потенціалу іншомовних наукових текстових структур як організованого текстового, інтертекстуального і міжкультурного знання.

Ключові слова: суб'єкт, об'єкт, процедура, цілі, результати, інтерпретація.

Досвід викладання іноземної мови у ВНЗ показує, що студенти, які вільно володіють англійською мовою, далеко не завжди сприймають науковість тексту. Труднощі, які їм доводиться долати, носять цілком об'єктивний характер. По-перше, інтеракція з іншомовним науковим текстом проходить в інших умовах, ніж інтеракція з текстом на рідній мові. Те, що розуміється носієм мови як дане, не вимагаючи експлікації, може залишатися поза увагою носія іншої мови і культури. По-друге, не носій мови перебуває під впливом стереотипів, що заважають сприйняттю твору, написаного в канонах і поняттях іншої культури. Нарешті, конструювання інформаційного простору тексту не йде лінійно від слова до слова і від речення до речення, а ґрунтується на цілеспрямованій ментальній репрезентації текстових структур. Звертає на себе увагу той факт, що, спрощуючи завдання, що стоять перед ними, студенти вважають за краще підмінити інтерпретацію переказом сюжетної лінії, «прикрашаючи» його вирваними з тексту, часто механічно переліченими, стилістичними прийомами. Відсутність мотивованої інтеракції з текстом заважає оволодінню інтерпретацією як процесом, який «зводиться до скрупульозних пошуків засобів вираження концепту, що концентрують у собі результати авторського засвоєння дійсності і пропаганди їх читачеві» [1, с. 75].

Появу терміна «інтерпретація» в більш або менш стандартизованому розумінні зазвичай пов'язують з працями Х.Г. Гадамера (учня М. Хайдегера), де цей термін береться у значенні «накидання смислу на текст», яке призводить до вбачання у повідомленні деякого смислу, відсутньому у самому тексті [2, с. 89]. Тобто, поза вживанням твір існує тільки як знакова система – потенційний смисл, що потребує актуалізації, але не художня цінність. Тільки в акті взаємодії з реципієнтом він знаходить реальне існування, об'єктивує свій смисл. Звідси і завдання інтерпретації має інший вигляд: художній смисл перестає розглядатися винятково як характеристика тексту. Твір мислиться як «відкрита система», а його смисл та цінність – як історично рухомі і мінливі. Тому ніяка думка про твір не може вважатися абсолютною, остаточно вичерпаною [3]. Питання (іншомовний науковий текст) та відповідь на нього (розуміння) є власним розумінням, власним смислом, що одночасно забезпечує саморозуміння й осягнення тексту.

В своїй роботі «Герменевтика як загальна методика наук про дух», яка з'явилася по суті деяким доповненням до досліджень Гадамера, Е. Бетті пише про те, що світ об'єктивного духу, фактів та людських подій, вчинків, жестів, думок, проєктів і т. п. підлягає інтерпретації, що є процесом, мета й адекватний результат якого – розуміння. Реципієнт покликаний пізнавати і виявляти думку, відтворити генезис смислу шляхом переосмислення. Це процес інтеріоризації, коли зміст зовнішніх форм переплавляється в іншу суб'єктивність – суб'єктивність людини. Формула інтерпретації, за Бетті, звучить так: «Смисл слід не вносити, а виносити».

В процесі тлумачення є чотири канони: два належать до об'єкта, інші два – до суб'єкта.

1. Об'єкт інтерпретації – продукт людського духу, де присутня якась формуюча інтенція. У його генезисі присутній активний початок. Саме цей смисл належить шукати інтерпретатору. Смисл є щось приховане, а не те, що ззовні.

2. Розгляд герменевтики. Кожна думка перебуває в певному відношенні до цілого. Частини тексту можна зрозуміти в світлі цілого, а текст можна зрозуміти лише в континуумі з його частинами, в уточненні деталей.

3. Критерії актуальності розуміння. Інтерпретатор не може зняти свою суб'єктивність до кінця. Навпаки, він іде до розуміння об'єкта, відштовхуючись від власного досвіду. Припинити власну

суб'єктивність неможливо, єдине – це його власні бажання щодо результатів. Втім, сам процес розуміння повідомляє суб'єктові максимальну життєву енергію й інтенсивний індивідуальний початок.

4. Адекватність розуміння. «Бажати зрозуміти» – цього мало, потрібна відповідна перспектива для розуміння. Мова йде про певні схильності суб'єкта до відмови від самого себе, подолання власних забобонів, достатній рівень розвитку суб'єкта. Це також уміння прийняти цілі об'єкта інтерпретації як свої в найбезпосереднішому смислі слова [4].

Згідно з Ф. Шлейермахером, теоретика герменевтики, мистецтво тлумачення текстів походить з його об'єктивних (граматичне значення слів та їх історично обумовлені варіації) і суб'єктивних (намірів авторів) основ. Перший момент є об'єктом граматичної інтерпретації (оскільки належить до мови), а другий аналізується за допомогою психологічної інтерпретації. Ф. Шлейермахер вказує на нерозривний зв'язок цих двох аспектів. Розуміння об'єктивованого в мові у вигляді тексту мовлення не повинно втрачати зв'язок із суб'єктом мовленнєво-мисленнєвої діяльності. Мовлення будь-якої людини має двоїсте відношення: воно належить до загальної мови і до індивідуальних особливостей її ініціатора (мовця), до особливостей його мислення. Так і розуміння складається з двох моментів: розуміння мовлення як вилучення з мови і розуміння його як факту у мислячого. Ф. Шлейермахер наголошує на тому, що граматична і психологічна інтерпретації повністю рівнозначні й діалектично доповнюють одна одну. Домінуючу ж роль може відігравати найбільш адекватна інтерпретація. Н.В.Чепелева вважає, що інтерпретація є механізмом смислового збагачення тексту, що здійснюється завдяки зануренню у контекст – особистісний, діяльнісний, культурний. Саме він і задає ті чи інші інтерпретаційні рамки (або схеми), котрі, з одного боку, обмежують смисловий простір тексту, дозволяючи відкинути несуттєві смисли, з іншого – розширюють його, збагачуючи новим розумінням зміст повідомлення, сприяючи тим самим породженню, синтезу нових смислів. Реципієнт у процесі інтерпретації будує власний «зустрічний текст», який базується на смисловій основі вихідного повідомлення, але доповнює її власним осмисленням проблем, що викладаються [2, с. 89].

Мета цієї публікації – розкрити суть поняття «інтерпретація» як фактора розуміння іншомовного наукового тексту.

Перейдемо до питання про використання ряду підходів до тлумачення і розуміння іншомовного наукового тексту, що забезпечують його творче дослідження з різних сторін. Послідовність підходів (як сукупність способів, прийомів) обумовлена рухом від знакової системи іншомовного наукового тексту (лінгвістичний підхід) та винесення власного смислу інтерпретатором (гносеологічний і психологічний підходи) до культури (порівняльно-історичний, соціологічний та історико-культурний підходи) і автора (біографічний підхід), від них до оцінки твору (аксіологічний підхід).

Лінгвістичний підхід ґрунтується на збагненні й застосуванні правил і норм мови, на якій виражений іншомовний науковий текст, що сприяє прочитанню знаків (їх значень) та виявленню смислу (художньої концепції).

Гносеологічний підхід забезпечує визначення ступеня художньої правдивості, відповідності мистецтва реальності.

Психологічний підхід розглядає процес тлумачення іншомовного наукового тексту як смислорозкриття для власних практичних завдань інтерпретатором (у знаходженні ним свого місця в сьогоденні).

Порівняльно-історичний підхід сприяє виявленню індивідуальності автора тексту, властивого йому стилю і способу мислення, спираючись на художні взаємодії, які існують усередині одного виду мистецтва й стосуються змісту, розумового матеріалу, форми і художньої мови.

Соціологічний підхід припускає аналіз історичної епохи, в якій жив автор тексту, а також культури.

Історико-культурний підхід виходить з розуміння іншомовного твору як частини духовної культури, спираючись на його взаємодію з широким полем культури і, зокрема, з творами інших видів мистецтва.

Біографічний підхід припускає прочитання іншомовного наукового тексту через особу його автора.

Аксіологічний підхід акцентує увагу на багатстві і оригінальності художньої концепції тексту, її відповідності конкретно-історичним та загальнолюдським соціальним завданням, загальній значущості у формуванні соціалізованої і самооціненої творчої особи.

Необхідність присутності вищевикладених підходів до тлумачення і розуміння іншомовного наукового тексту, якими оперує психологічна герменевтика, пояснюється, перш за все, тим, що для розуміння важливо вміти розшифрувати не тільки кожную семіотичну одиницю іншомовного наукового тексту, але й знати граматичні принципи їх сполучення, знати контекст усієї фрази, сприймаючи її в контексті всієї мови, а останню – в загальному контексті культури. Тільки в рамках цілого розкривається значення кожного смислоутворюючого елемента мови. Дані підходи лежать в основі п'яти етапів роботи над іншомовним науковим текстом як окремих моментів у розвитку процесу його тлумачення, що відображають специфіку гуманітарного пізнання і наступну структуру засвоєння: попереднє розуміння, тлумачення, пояснення, розуміння; відтворення. П'ять етапів складають три основні рівні (ступені) освоєння іншомовного наукового тексту: розкриття і розуміння образно-смыслового змісту (граматична, психологічна інтерпретації та їх єдність); історична інтерпретація (внутрішня, зовнішня, позанаукові дані); створення виконавської концепції.

Застосування підходів опосередковане принципами психологічних герменевтик: контекстуального аналізу, взаємозв'язку і взаємодії частин з цілим, етапності, послідовності та ін. Отже, до процесу тлумачення й розуміння іншомовного наукового тексту психологічною герменевтикою залучаються різні методи, як загальнонаукові, так і методи конкретних наук. Наприклад, дивинаторний та компаративний методи психології. Перший є пошуком розуміння цілого через індивідуальне, за допомогою інтуїтивного «схоплювання», передбачення, «попереднього розуміння» цілого; другий – має справу із загальним, ґрунтуючись на порівнянні, зіставленні загальності того, хто розуміє (інтерпретатора) і загальності того, що розуміється (автора) (принцип співтворчості автора й інтерпретатора).

Отже, процес сприйняття іншомовного наукового тексту (I рівень розуміння) здійснюється спочатку за допомогою органів зору – бачимо знаки, потім органів слуху переважно у формі їх внутрішнього прослуховування, уявлення. Підхід психологічної герменевтики, спираючись на внутрішню роботу уяви сприяє прояву в пам'яті всіх п'яти відчуттів людини, активізуючи внутрішній зір і внутрішній слух з метою уявлення прочитаного, що, у свою чергу, викличе відповідний настрій, що впливає на того, хто тлумачить, та викличе відповідне переживання, потім спогади про відчуття смаку, нюху і дотику [5]. Таким чином, уміння розкодувати знаки (бачу – знаю), розвиненість внутрішнього слуху сприяють якнайкращому сприйняттю іншомовного наукового тексту, а підключення останніх трьох каналів зв'язку в процесі збагнення смислу іншомовного наукового тексту забезпечує ефективність його віддзеркалення. Оскільки підхід психологічної герменевтики забезпечує розуміння цілого за допомогою послідовного прочитання його частин (початок розуміється не раніше, ніж у кінці), а повне розуміння визначається діалектичним синтезом попередніх розумінь, знанням внутрішніх і зовнішніх умов життя автора й осмисленням їх впливу на задум твору, його сюжет, зміст і на індивідуальний стиль автора (він міг вбирати деякі ідеї свого часу безпосередньо в процесі виховання, в ході некритичного засвоєння існуючих традицій). Наступним її рівнем розуміння іншомовного наукового тексту є історична інтерпретація, завдяки якій він, таким чином, досліджується як людське творіння.

Доцільність і необхідність використання історичної інтерпретації пояснюється таким чином. Кожен індивід як особа – це продукт не тільки існуючих відносин, але і всієї попередньої історії. Особа детермінована не тільки наявною системою суспільних відносин та успадкованою від минулого культурою, але своїми біологічними особливостями. За Л.С. Виготським, людина формує свій внутрішній світ шляхом засвоєння, інтеріоризації форм, що історично склалися, і видів соціальної дійсності й, у свою чергу, виражає, екстеріоризує свої психічні процеси. Таким чином, «соціальне» та «індивідуальне» зв'язане одне з одним генетично і функціонально, проте соціально-значущі якості особи є найбільш важливими. Історична інтерпретація в тому або іншому вигляді припускає залучення іншомовних текстів, зокрема художніх (блок духовної сфери художньої культури), до розуміння іншомовного наукового тексту. В. Бачинін відмічав, що при спілкуванні особи з цінностями минулого культура людського роду якби переливається в його духовний світ, сприяючи його інтелектуальному і етичному розвитку. Спілкування такого роду є одним із джерел духовної зрілості людини. Гегель у своїй книзі «Феноменологія духу» (1807) приходиться до наступного висновку: щоб підняти людину в культурному розвитку, суспільство немає в своєму розпорядженні ніякої іншої можливості, окрім тієї, що полягає в «повторенні пройденого», тобто в освоєнні особою того духовного матеріалу, який накопичений попередніми поколіннями за всю попередню історію [6].

Повне обґрунтування отриманих наукових результатів. Так ми приходимо до необхідності визначити, що ж таке інтерпретація. Інтерпретативний аналіз цього поняття, проведений нами, дає наступну картину. Інтерпретація – когнітивний процес і одночасно результат у встановленні смислу мовних або немовних дій. Як і при аналізі когнітивної діяльності, можна говорити про суб'єкта, об'єкти, процедуру, цілі, результати, матеріал та інструменти інтерпретації. Причому:

1. Інтерпретація є триєдністю: одночасно процесом (що володіє об'єктами і результатами), результатом та установкою (презумпцією інтерпретованого об'єкта). Результат буває сприйнятий ззовні – у вигляді відтворення, переказу, перекладу, ремінісценції і тому подібне – або винятково внутрішнім – як розуміння.

2. Інтерпретація – цілеспрямована когнітивна діяльність, що володіє зворотним зв'язком з проміжними (локальними) і глобальними цілями інтерпретатора, який далеко не завжди упевнений в цілеспрямованості дій у автора сприйнятої мови. Інтерпретація полягає у встановленні і/або підтримці гармонії в світі інтерпретатора, що може виражатися в усвідомленні властивостей контексту мови і в розміщенні результатів такого усвідомлення в простір внутрішнього світу інтерпретатора [7].

3. Об'єкт інтерпретується тільки в рамках системи, коли заздалегідь визначений набір допустимих видів і форм представлення результату [8]. За виразом, зокрема, відновлюються генезис, соціальний і особистий мотиви автора.

4. Значення не утворюють окремого царства, а з'являються тільки в результаті вдалої інтерпретації. Інтерпретація – спроба створити значення відповідно до деяких цілей, для чого використовуються стратегії. Тоді тільки мовний вислів і знаходить мовне значення, яке, актуалізуючись у вигляді смислу, доповнює, звужує або навіть докорінно міняє внутрішній світ інтерпретатора, що вже склався. Мовне значення гармонізує вислів з попереднім контекстом. Смисл вислову – актуалізоване мовне значення в рамках щохвилинної ситуації інтерпретації. Сторонній спостерігач може безпосередньо побачити результати (наприклад, у відповідь дії і текст переказу), а може тільки про них здогадуватися, вважаючи, що інтерпретатор зробив висновки й добудував свій внутрішній світ. Вдала інтерпретація заслуговує схвалення, тільки коли сприйнята ззовні: аплодисменти і квіти отримує той інтерпретатор, який не просто зрозумів, а передав для інших своє розуміння твору – музичного, літературного і тому подібне. Отже, розрізняються: а) мовне значення елементарних одиниць ментального лексикону та б) мовні значення, «вираховані» в результаті інтерпретації.

5. До опорних пунктів належать в тексті слова, конструкції, думки і тому подібне, на яких спираються при використанні інструментів інтерпретації. Інструменти ж бувають таких видів: а) властивості мови (речень або тексту в їх складових частинах і відношеннях), б) знання про властивості мови на даній мові або на людській мові взагалі. Розрізняються: локальні знання контексту і ситуації, імплікації тексту (логічний висновок, повнота якого характеризує тип інтерпретації, вибраної при досягненні конкретної мети, і регулюється обраною стратегією вирішення завдання) і глобальні знання конвенцій, правил спілкування (визначають регулярність, одноманітність інтерпретації подібних виразів однією і тією ж людиною) та фактів, що виходять за межі мови і спілкування; в) стратегії інтерпретування, що організовують реальний хід інтерпретування й з'єднують між собою цілі і засоби інтерпретації; ці інструменти використовують інші інструменти – засоби мови, знання, а також інші стратегії, взяті в підпорядкуванні до даних. Як і звичайні інструменти (наприклад, ніж, який адаптується до об'єкта, – скажімо, стає гострішим або тупішим), інструменти інтерпретації можуть самі змінюватися по ходу свого застосування.

6. Кожен крок у процедурі інтерпретації пов'язаний з передбаченням (висуненням і верифікацією гіпотез про смисл всього виразу або тексту в цілому) й характеризується: а) об'єктами очікування (тим, з приводу чого передбачення з'являються) та б) основами очікування (більш-менш вагомими). До об'єктів очікування належать: а) текст, що очікується після конкретного вислову, слова і т.п.; б) внутрішній світ автора: один (якщо інтерпретатор вважає, що автор щирий) або декілька (залежно від кількості ешелонів намірів, які інтерпретатор підозрює у автора); в) внутрішній світ інтерпретатора в тому вигляді, в якому, як вважає інтерпретатор, він представляється авторові мови, – тобто двічі заломлене уявлення інтерпретатора про власний внутрішній світ.

7. Особистісні аспекти інтерпретації характеризують інтерпретатора, виділяють його з числа решти носіїв мови. У конкретному акті інтерпретації розрізняються: 1) міжособистість: тлумачення нав'язуються автором мови, а також зв'язками між різними інтерпретаторами, тому індивіди подібно сприймають одні і ті ж вислови; 2) інтенціональність, наміри (що регулюють хід інтерпретації): а)

автора мови, більш-менш адекватно розпізнані; б) самого інтерпретатора, що позначаються на глибині і завершеності інтерпретації; те, як співвідносяться наміри інтерпретатора з його гіпотезами про наміри автора мови, залежить від особи інтерпретатора, на одному полюсі – ті, хто легко приймає, в якості законних, всі можливі наміри автора мови, а на іншому – ті, хто сприймає чужу мову надкритично і відчужено. Емпатія полягає в ухваленні презумпції автора, які інтерпретатор реконструює на свій страх і ризик, ґрунтуючись на своїх знаннях; тобто, інтерпретатор дивиться на речі «чужими очима» й готовий узаконити будь-які наміри в чужій мові, прийнявши наміри автора як аксіому. Взаємодію різних видів інтерпретації дає розуміння – внутрішньо реалізовану «вдалу інтерпретацію», не обов'язково проявлену ззовні, для інших людей. Розуміння – оцінка результату інтерпретації або її ходу, втілена по-різному залежно від особистісних характеристик інтерпретатора. Так, Я зрозумів, що ви хочете сказати, можна перефразувати таким чином: «Моя інтерпретація вашої мови співпадає з вашою інтерпретацією вашої власної мови», «Моя інтерпретація співпадає із задумом, можливо, невдало втіленим у вашій мові» і тому подібне. Природно, що мовні аспекти інтерпретації не вичерпують розуміння в цілому [9].

На підставі вищевикладеного можна стверджувати, що різноманітні підходи до тлумачення і розуміння іншомовного наукового тексту мають величезний потенціал для психолінгвістики, використання яких у процесі навчання зробить розуміння тексту дійсно повним та ґрунтовним, ефективно розвиваючи особу студента, що є метою особово-орієнтованого навчання, при виконанні певних психологічних умов. Хід подальших досліджень повинен показати, що завдяки підходу психологічної герменевтики не тільки зросте ефективність читацької діяльності над іншомовним науковим текстом студентів, освоїться глибинне ядро змісту – образ (смісл), але й «проявиться» в процесі навчання його особистий досвід, що в умовах формування і розвитку особово-орієнтованої освіти вельми актуально.

Список використаної літератури

1. Кухаренко В.А. Интерпретация текста. – М. : Просвещение, 1988. – 192с.
2. Чепелева Н.В. Технологии чтения. – К. : Главник. 2004. – 96с.
3. Организация учебного процесса и самостоятельной работы студентов вечернего и заочного отделений / [Под ред. А.А. Заиченко, В.Т. Фоменко]. – Ростов-на-Дону : Изд-во Ростовского ун-та, 1979. – 192 с.
4. Демьянков В.З. Интерпретация как инструмент и как объект лингвистики // Вопросы филологии. М., 1999. № 2. – С. 5–13.
5. Гадамер Г. Истина и метод: основы философской герменевтики : Пер с нем./ [Общ. ред. Б.Н.Бессонова]. – М. : Прогресс, 1988. – 704с.
6. Lodge K. 1982 Transitivity, transformation and text in art-historical German // JPr 1982, v.6, 159-184.
7. Телия В.Н. ред. 1995 – Словарь образных выражений русского языка. М., 1995.
8. Allan K. 1986 – Linguistic meaning: V.1. – L.; N.Y., 1986.
9. Bateson G. 1979 – Mind and nature: A necessary unity. – L.; Sydney, 1979.

Стаття надійшла до редакції 13.01.14.

Кравчина Т. В. «Интерпретация и понимание иноязычного научного текста».

Предметом статьи является осмысление и использование ряда подходов к толкованию и пониманию иноязычного научного текста, обеспечивающих эффективность читательской деятельности над текстом, освоение потенциала иностранных научных текстовых структур как организованного текстового, интертекстуального и межкультурного знания.

Ключевые слова: *субъект, объект, процедура, цели, результаты, интерпретация.*

Kravchyna T.V. «Understanding and interpretation of foreign scientific text».

The modern theory of the text is one of the promising branches of psychological research, which seeks to bring together all the knowledge of the text, to bring scientific research in the field of psycholinguistics to a new level. First, researchers studied the language, considering the sound, word, phrase and sentence. But the study of the text helps to know the peculiarities of the functioning of linguistic units in a space larger than a sentence. The rapid development of linguistic research trend in recent years has contributed to the transition to language learning at the level of the text.

A variety of approaches to the text not only provides immense scope for research, but also new difficulties in assessing the features of the text as a material form of the work. One of them – a search for criteria for the interpretation of an element of the text in the appropriate key – as symbol or as a sign of mythological connotations, etc., as well as the text for the interpretation of these elements. The impression of an infinite set of possibilities of interpretation of any text is made. However, among such a vast variety of attention, there are two distinct trends: 1) the desire to decipher the text, to find in it a hidden meaning, and 2) a reversed preliminary assessment of the text as an illustration of some higher principle, idea or problem. Despite the diametric opposite of these methods of interpretation of the text, they are united by

the presence of binary (text / non-text). To determine the role of interpretation in the study of text from a purely theoretical or practical, applied aim, some of the properties of the text in the light of the properties of human perception of text information should be considered. Any text has features of language – namely, the ability of words to name, label and describe aspects of reality. Consequently, the text is a fixed completion message. However, there is already a serious error: artistic text can not be considered the same message as the documentary text, because it does not describe the actual specific events, but calls the phenomena and objects by the same language means.

The artistic text, as opposed to non-fiction, does not document reality, but "simulates" it. In messages of another literary text there is another intention, although there are common language tools. This difference is known to the reader, as it deploys an affair with a purpose other than an encyclopedia or a newspaper with the weather forecast. But if artistic text does not tell us the facts identical to their word sign (Ivan Tsarevich sat on the gray wolf, flying saucer landed on the outskirts of the city, etc.), What does it report? Interpretation tries to answer this question.

Keywords: *subject, object, procedure, aims, results, interpretation.*